

BAKI ŞƏHƏRİNİN POLİETNİK SƏCİYYƏSİ

Rəşad ABDULLA,

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu

Çoxmillətli tərkibə malik olan Azərbaycan xalqı min illər ərzində bu millətlərin, azsaylı xalqların, milli azlıqların və etnik qrupların daim birgə və qarşılıqlı surətdə yaratdıqları mədəni-təsərrüfat münasibətlərinin, milli-mənəvi əlaqələrin mövcud olduğu real etnomədəni məkandır, etnososial orqanizmdir.

İstər keçmişdə, istərsə də sovet dövründə Azərbaycanda yaşayan millətlər və xalqlar arasında etnik və mədəni inteqrasiya prosesləri getmişdir. Müasir keçid dövrü də bu proseslərə ciddi təsir göstərmiş, müəyyən mənada etnik və mədəni inteqrasiyanı intensivləşdirmişdir. Genişlənən urbanizasiya, qloballaşma və kütləvi mədəniyyətin geniş təsiri şəhər mühitində bu prosesləri daha aydın izləməyə imkan verir.

Məlumdur ki, şəhər hər hansı ərazidə genetik informasiya yığılmasını təmin edir, inteqrasiya prosesini sürətləndirir [11, s. 86]. Bu baxımdan, Bakı nəinki təkcə Azərbaycanda, o cümlədən Cənubi Qafqazda mərkəz rolunu oynayır və müxtəlif mədəniyyətlərin və mədəni elementlərin idxalçısına, istehsalçısına və ixracatçısına çevrilir.

Eyni zamanda çoxlu etnosların nümayəndələrinin yaşadığı Bakı onların qarşılıqlı milli, mədəni və məişət münasibətlərinin reallaşdığı məkandır.

50-70-ci illərdə şəhərləşmə prosesi və mədəni-iqtisadi inkişaf Bakıda etnik situasiyanı xeyli dəyişsə də, etnomədəni vəziyyətə o qədər də ciddi təsir göstərə bilmirdi. Burada mövcud olan beynəlmillik və onun vacib zahiri tərəflərindən biri - ikidillilik hələ də qalmaqda idi. Azərbaycan dili və rus dilinin Bakıda bütün sahələrdə yanaşı işlənməsi, hətta dövlət idarələrində, bir çox elmi müəssisələrdə, habelə istehsalat sahəsində rus dilinin dominantlığı "sosialist həyat tərzinin" başlıca xüsusiyyətlərindən idi. Əsas ünsiyyət vasitəsi kimi işlənen rus dili sovet dövründə dövlət siyasətinin nəticəsi olaraq Bakıda çox geniş yayılmışdı və azərbaycanlı ziyalıların, məmurların və ixtisaslı istehsalat işçilərinin arasında da geniş istifadə olunurdu. Azərbaycanda yaşayan bəzi yerli xalqların nümayəndələri də uşaqlarının rus dilində təhsil almasına üstünlük verirdilər [10, s. 202].

Azərbaycanda, o cümlədən Bakıda yaşayan qeyri-azərbaycanlıları bu rada məskunlaşma tarixinə görə iki qrupa ayırmaq mümkündür: a) Rusiya işğalına qədər burada yaşayan xalqlar və b) Rusiya işğalından sonra köçürülən və ya gələn xalqlar. Birinci qrup xalqlara ləzgilər, talışlar, tatlar, kürdlər, udlar, saxurlar, avarlar, şahdağ qrupu xalqları, yəhudilər və s. daxildir. İkinci qrup etnik azlıqlara isə ermənilər, ruslar, ukraynalılar, tatarlar və digərləri aiddir.

Sonradan gəlmə xalqlar daha çox şəhər yerlərində məskunlaşmağa üstünlük vermişlər. Bakı şəhərində məskunlaşmış ruslar, ermənilər, ukraynalılar, tatarlar və digərləri idarəetmədə, istehsalatda, elm və mədəniyyət sahələrində aparıcı işlərdə çalışmış və burada mövcud olan qeyri-milli oriyentasiyalı mədəniyyətin əsas daşıyıcıları hesab olunmuşlar. Dövlətin himayəsi və məqsədyönlü siyasəti nəticəsində əhalinin bu hissəsi beynəlmilləl oriyentasiyalı azərbaycanlılarla birlikdə Bakının beynəlmilləl etnomədəni mühitini yaratmışdılar.

Min illər ərzində Azərbaycanda yaşayan xalqlar isə konkret tarixi ərazidə kompakt halda yaşayaraq, öz məişətini, mədəniyyətini, təsərrüfatını qorumuş və inkişaf etdirmişlər. Bu xalqların şəhərlərə miqrasiya etmiş nümayəndələri isə digər miqrantlar kimi şəhər həyat tərzinə uyğunlaşır və ümumi şəhər mədəniyyətinin təsiri altına düşərək, onun daşıyıcısı olurdular. Xüsusilə, Bakı şəhərində daha çox məskunlaşan müxtəlif azsaylı xalqların və milli azlıqların nümayəndələri burada mövcud olan beynəlmilləl etnomədəni mühitin bir üzvünə çevrilirdilər.

Miqrasiya və onun əhalinin milli tərkibinə təsiri. Bununla belə, 80-ci illərin sonu - 90-cı illərin əvvəlləri baş vermiş məlum ictimai-siyasi proseslər Bakıda etnik faktorunu önə çıxardı. Məlumdur ki, etnik faktorun güclənməsi çoxmədəniyyətli şəraitə ziddiyyətli təsir göstərir: bir tərəfdən milli mədəniyyətin inkişafı üçün baza genişlənir, digər tərəfdən millətlərarası qarşılıqlı əlaqələrin həcmi kiçilir [12, s. 89]. Sovet İttifaqının dağılması ərəfəsində ucqarlarda milli münasibətlərin kəskinləşməsi, habelə müttəfiq respublikaların müstəqillik qazanmasından sonra müxtəlif millətlərə mənsub əhalinin öz dövlətlərinə can atması, iqtisadi tənəzzül nəticəsində yüzlərlə müəssisələrin bağlanması və minlərlə adamın işsiz qalması əhalinin geniş emiqrasiyasına səbəb oldu. Şəhərdən gedən əhalinin əsas hissəsini ruslar (175 min), ermənilər (179 min), yəhudilər (18 min) və bəzi digər milli azlıqlar təşkil etmişlər [13, s. 23-24].

Verilmiş cədvəldə 1989-cu və 1999-cu illərdə keçirilmiş əhalinin ümumi siyahıyaalınmasının nəticələrinə əsasən, Bakı şəhərində yaşayan əhalinin milli tərkibindəki dəyişiklik dəqiq rəqəmlərlə ifadə olunmuşdur: (*Bax, cədvəl 1*)

Millətlər	İllər 1989	İllər 1999
Azərbaycanlılar	1184160	1574252
Ruslar	295500	119371
Ermənilər	179950	378
Ləzgilər	38100	26145
Tatarlar	24331	27652
Ukraynalılar	18311	24900
Yəhudilər	22826	5164
Gürcülər	2870	2340
Türklər	294	1108
Avarlar	712	525
Kürdlər	332	760
Digərləri	24488	6429
Cəmi	1755930	1796300

Sovet hakimiyyəti illərində saylarını Bakıda maksimuma çatdıran ermənilər dövlət və partiya idarəetməsində, elm, səhiyyə və memarlıqda müəyyən mövqeyə sahib ola bilmişdilər [5, s. 186]. Ermənistanın Dağlıq Qarabağa iddiası və azərbaycanlıları öz ərazisindən tamamilə çıxartması Azərbaycanda, o cümlədən də Bakıda yaşayan ermənilərin taleyinə adekvat təsir göstərirdi. İctimai qınaqla və Bakıya axışan qaçqınların nifrəti ilə üzləşən ermənilər burada qalmağın mümkünsüzlüyünü anlayaraq şəhəri tərk etməli oldular. Bununla belə, Bakını öz vətəni hesab edən və ailə bağlılığı ucbatından şəhəri tərk etmək istəməyən minlərlə erməni yenə də burada qaldı. Belə ki, bir çox ermənilərin, əsasən də qadınların "milliləşdirilməsi" - yəni azərbaycanlı və digər millətlərin adı ilə pasport alması nəticəsində həmin ermənilər sərbəst şəkildə Bakıda yaşamaqdadır. Bakını tərk edən ermənilərin xeyli hissəsi Ermənistana deyil, başqa ölkələrə, daha çoxu Rusiyaya üz tuturdu. Bu dövrdə 44 min nəfər erməni məhz Ru siyaya köçmüşdü [8, s. 70].

Rusların Bakını tərk etməsində isə bəzi iddialara baxmayaraq heç bir milli qarşıdurma səbəbi yox idi. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ətrafında qaldırılan və heç bir əsas malik olmayan tərribatçılıq hay-küyü Azərbaycanın rusların köçməsinə böyük təsir göstərmişdir. 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakıda baş vermiş milli faciə də rus əhalisinin şəhəri tərk etməsinə səbəb olan əsas hadisələrdən idi. Bundan sonra qısa müddətdə xeyli rus əhali Rusiyaya köçmüşdü. İqtisadi tənəzzül və ağır sosial şərait üzündən rusların emiqrasiyası davam etmişdir. Nəticədə, Bakıda yaşayan rusların sayı 1989-cu ildəki 295 min nəfərdən 1999-cu ildə 120 min nəfərə enmişdir.

Bakını kütləvi tərk edən millətlərdən biri də yəhudilər olmuşdur. Avropa yəhudiləri, Gürcüstan yəhudiləri və dağ yəhudiləri adı ilə Bakıda məskunlaşan 23 minə yaxın yəhudi sərhədlər açıldıqdan və xaricə gediş asanlaşdıqdan sonra kütləvi şəkildə İsrailə üz tutdular. Hazırda Bakıda beş minə yaxın yəhudi yaşayır [1, s. 168].

Bakıda yaşayan başqa etnik azlıqların nümayəndələri, əsasən, öz saylarını saxlamış, bəziləri hətta artırıb. Düzdür, bəzi millətlərin sayında azalma və ya sabitlik nəzərə çarpır. Məsələn, gürcülər, ləzgilər, avarlar bir qədər azalsa da, bu, əsasən sosial-iqtisadi amillər üzündən hamı kimi onların da digər MDB respublikalarına iş və qazanc dalmca getməsi ilə əlaqədardır. Əvəzində ukraynalıların, tatarların, kürdlərin, talışların, Axıska türklərinin isə sayı xeyli artmışdır. Digər xalqların sayında da xeyli azalma müşahidə olunur. Bu da yenə qeyd olunduğu kimi, iqtisadi-sosial səbəblərlə bağlıdır.

Müasir dövrdə Bakıda yaşayan etnik azlıqların etnomədəni vəziyyəti. Müstəqillik illərində Azərbaycanda, o cümlədən Bakıda yaşayan etnik azlıqların və azsaylı xalqların həyatında mühüm irəliləyişlər baş vermiş, onların mədəniyyətini, adət-ənənələrini qoruyub-yaşatmaq və inkişaf etdirmək üçün mühüm hüquqi-siyasi baza yaradılmışdı. Xüsusilə, "Azərbaycan Respublikasında yaşayan milli azlıq, azsaylı xalq və etnik qrupların hüquq və azadlıqlarının qorunması, dil və mədəniyyətinin inkişafı üçün dövlət yardımı haqqında" 16 sentyabr 1992-ci il tarixli Prezident fərmanı bu sahədə görüləcək işlərin müvəffəqiyyətinə təminat vermiş, həmin xalqların hüquqlarının qorunması mexanizmini əks etdirmişdir [3]. Məhz bu fərmandan irəli gələn məsələlərin həlli nəticəsində 90-cı illərdə milli azlıqların ictimai-mədəni-siyasi təşkilatları, o cümlədən "Rus icması", "Содружество" cəmiyyəti, "Slavyan Mədəniyyəti Mərkəzi", "Samur" ləzgi milli mərkəzi, "Avar" cəmiyyəti, kürd, tatar, talış, tat və s. icmalar meydana gəlmişdi. Azsaylı xalqların dilində qəzet nəşrinə başlanmış, orta və ali məktəblərdə, texnikumlarda şöbələr açılmışdı. Nəticədə, Bakıda yaşayan qeyri-azərbaycanlıların ali və orta ixtisas təhsili almaq imkanları xeyli yaxşılaşmış və bu millətlərin gəncləri üçün perspektivlər yaranmışdır. Azərbaycanlılarla digər millətlər arasında savadlılığın səviyyəsinə görə elə də ciddi fərqlər yoxdur. Hətta, ruslar, yəhudilər, ukraynalılar, gürcülər bu səviyyəyə görə azərbaycanlıları üstələyirlər. Bu da daim Bakıda yaşayan qeyri-azərbaycanlılara dövlət himayəsinin güclü olmasından irəli gəlmişdir. Müasir dövrdə də dövlət milli azlıqlara öz himayəsini və diqqətini əsirgəmir.

Bakı şəhərində yaşayan milli azlıqları təsnifləşdirərkən onları etnik mənşəyinə, dil xüsusiyyətlərinə və etnomədəni oriyentasiyasına görə qruplaşdırmaq mümkündür. Qəbul olunmuş etnoqrafik təsnifata görə Azərbaycanda, o cümlədən Bakıda türk, Qafqaz, İran və slavyan qrupuna mənsub xalqlar yaşayır [9, 56]. Türk dil

qrupuna daxil olan milli azlıqlar arasında əsas yeri tatarlar və Axıska türkləri tutur. Qafqaz dili qruplu xalqlara ləzgilər, saxurlar, avarlar, udinlər, gürcülər və Şahdağ qrupu xalqları daxildir. İran dilli xalqlara başlıca olaraq tatarlar, dağ yəhudiləri, talışlar və kürdlər daxildir. Slavyan mənşəli xalqlardan isə ruslar, ukraynalılar və belaruslar şəhər əhalisinin tərkibində müəyyən sayda malikdir. Bunların içərisində ən mühüm yer tutan və sayca daha çox olanı ruslardır.

80-ci illərin sonlarında rusların sayı təkcə Bakıda üç yüz min nəfərə yaxınlaşmışdı. Bu dövrdə Bakıda məskunlaşan ruslar gəlmə istiqamətinə görə iki başlıca qrupa ayrılırdılar: a) Azərbaycanın kəndlərindən gələnlər və b) SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərindən dövlət tərəfindən göndərilən ruslar. Birincilər etnomədəni xüsusiyyətlərinə görə yerli xalqlarla daha çox qaynayıb-qarışmış, uyğunlaşmışdı. İkincilər isə sırf qeyri-milli oriyentasiyalı şəhərlilər idi. Onlar yerli xalqlarla az kontakta girir və özlərinə məxsus etnomədəni çevrə yaradırdılar. Sonralar miqrasiya zamanı da ilk köçənlər məhz bu qrupun nümayəndələri olmuşdular. Müşahidələr göstərir ki, "yerli" ruslar Bakımı yalnız sosial-iqtisadi vəziyyət ağır olduqda tərk etmişlər.

Bakıda yaşayan ruslar digər milli azlıqlara nisbətən daha yaxşı təşkilatlanmışlar. Hələ 1990-cı ildə, şəhərdə etnik zəmində qarşıdurmaların baş verəcəyi barədə şayiələrin gəzdiyi vaxtda ruslar "Содружество" cəmiyyətini yaratdılar və azərbaycanlılarla birlikdə dövlətçiliyin, milli sülhün qorunub saxlanması, təxribatların qarşısının alınmasında mühüm fəaliyyət göstərdilər. Bunu Bakının rus icmasının SSRİ xalq deputatlarına müraciətinin mətnindən də görmək olar. Müraciətdə deyilirdi: "Biz azərbaycanlılarla birlikdə beynəlmiləl Bakı şəhərində işləyir və yaşayırıq. Nə qədər ki, millətçi ekstremistlər Dağlıq Qarabağ məsələsini qaldırmamışdılar, sakitcə yaşayırdıq və heç kim heç vaxt adamlara millətinə görə fərq qoymurdu"[7].

Müstəqillik illərində milli azlıqlara verilən hüquq və imtiyazlardan ruslar yetərinə istifadə etməyə çalışırlar. Onlar 25 mart 1993-cü ildə rus icmasını yaratmışlar. İcmanın başlıca məqsəd və vəzifəsi rus mədəniyyətini, mənəviyyatını, rus dilini və ənənələrini, məişətini və rus xalqının mənəvi dəyərlərini qoruyub saxlamaqdan və təbliğ etməkdən, icma üzvlərinin hüquqlarını qorumaqdan ibarətdir. Bu gün Azərbaycanda Rus Dram Teatrı, rus mədəniyyət mərkəzi, rus pravoslav kilsəsi, rusdilli məktəblər, ali məktəblərdə rus bölmələri, habelə Bakı Slavyan Universiteti fəaliyyət göstərir. İndiyə qədər burada 29 təmiz rus məktəbi və 363 məktəbdə rus bölməsi vardır [6, s. 335]. Bundan başqa, rus dilində televiziya və radio verilişləri, kinofilmlər nümayiş etdirilir, rus dilinin öyrənilməsi üçün müxtəlif mərkəzlər fəaliyyət göstərir. Rus dilinin Bakıda işlənmə səviyyəsi hazırda çox yüksəkdir. Bu dil məişətdə hələ də geniş istifadə olunur. Əksər şəhərlilərin və hətta kənd sakinlərinin danışığında Azərbaycan dilinə rus sözlərinin qatılmasına tez-tez rast gəlinir. Rus dili və rus mədəniyyətinin əhatə dairəsi və təsiri rusların ölkə əhalisindəki xüsusi çəkisindən olduqca böyükdür. Nə qədər təzadlı olsa da, bu gün ölkəmizdə rus dilinin və rus mədəniyyətinin əsas daşıyıcıları ruslar yox, əksəriyyətini rus dilində təhsil almış azərbaycanlılar təşkil edən rusdilli şəhər sakinləridir [6, s. 335].

Müasir dövrdə Azərbaycanda yaşayan ruslar (onların əksər hissəsi Bakıda toplanmışdır) etnomədəni baxımdan yerli xalqlarla çox yaxınlaşmış, vahid şəhər mədəniyyəti, həyat tərzini çərçivəsində tam bir hissəsini təşkil etmişlər. Onların yerli xalqlarla mədəni münasibətində başlıca yeri inteqrasiya və akkulturasıya tutur. Bunu həm rusların Azərbaycan dilini öyrənməyə marağının artması, həm də qarşılıqlı etnomədəni təsirlərin səciyyəvi təzahürləri sübut edir. Müstəqillik qazanıldıqdan sonra yeganə dövlət dili statusu alan Azərbaycan dilini burada yaşayan hər bir vətəndaşın bilməsi zərurətə çevrildi. Bu səbəbdən də bütün qeyri-azərbaycanlılar, o cümlədən də ruslar dövlət dilini öyrənməyə və işlətməyə başladılar. Hazırda müxtəlif idarə və təşkilatlarda işləyən bir çox ruslarda Azərbaycan dilində danışmağa yönələn müəyyən meyillər hiss olunur. Ruslarla azərbaycanlılar arasında habelə, qarşılıqlı şəkildə mədəniyyətlərin müəyyən hissələrinin bir-birindən mənimsənilməsi hadisələri də müşahidə olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Bakıda yaşayan ruslarda dindarlıq səviyyəsi elə də yüksək deyil. Çar dövründə köçürülən rusların əksəriyyətinin bədətçi, sovet dövründə köçürülənlərin isə kommunist olduğunu nəzərə alsaq, bu təbiiidir. Yalnız son dövrlərdə xristian missioner təşkilatların fəaliyyəti nəticəsində Bakı ruslarında dinə qayıdış güclənmişdir. Bunu hər il qeyd olunan Pasxa və Milad bayramlarının get-gedə daha təmtəraqlı keçirilməsi də sübut edir. 90-cı illərin ortalarında rus pravoslav kilsəsinin Müqəddəs Sinodunun qərarı ilə mərkəzi Bakıda olan müstəqil Xəzər iyerarxiyası bərpa edilib [6, s. 335]. Hazırda Bakıda üç pravoslav kilsəsi fəaliyyət göstərir.

Ruslarla yerli xalqlar arasında baş vermiş inteqrasiya prosesində qarışıq nikahların da mühüm rolu olmuşdur. Minlərlə azərbaycanlı oğlanlar rus qızları ilə evlənmişlər. Nəticədə, Azərbaycanda ailənin yeni qarışıq nikahlı ailələr forması yaranmışdır. Məhz bu ailələrin hesabına azərbaycanlılar arasında ikidillilik meydana çıxmışdır. Yəni uşaqlar atanın dili ilə yanaşı, ananın dilini də mənimsəmişlər [4, s. 377-378]. Statistik rəqəmlər göstərir ki, şəhərdə yaşayan 114 minə yaxın nikah yaşlı rusdan cəmi 62 min nəfərdən bir qədər çoxu nikah vəziyyətindədir. Bunun da 38 minə yaxın qadımların payına düşür [1, s. 465]. Bu, həm qadımların say nisbətinin çoxluğundan, həm də qarışıq nikahlara cəlb edildiyindən irəli gəlmişdir. Nikah yaşının vəziyyətinə görə ruslar azərbaycanlılardan xeyli "qocadır". Belə ki, ruslar arasında ən çox nikahda olanlar 35-50 yaş arasında olanlardır. Elə boşananlar da bu yaşlar arasında daha çoxdur (1, s. 465).

Azərbaycanda yaşayan ruslar respublikanın ictimai, mədəni və siyasi həyatında mühüm rol oynayırlar. Şəhərdə yaşayan rusların iqtisadi aktivliyi kifayət qədər nəzərə çarpandır. Belə ki, 16 yaşdan yuxarı 60 minə yaxın rus işləyir ki, bunun da 35 min nəfərinə yaxını qadımlardır. Rus kişilər daha çox sənayedə, istehsalatda, qadımlar isə

xidmət sahələrində, dəftərxana işlərində, ictimai-iaşə sahələrində çalışırlar [2, s. 798].

Bakıda yaşayan rus icmasının nümayəndələri (ruslar, ukraynalılar, belaruslar) Azərbaycana, azərbaycanlılara, onların həyat tərzini və məişətinə uyğunlaşdıqlarını özləri də etiraf edirlər. Azərbaycan xalqının rus icması ilə qarşılıqlı əlaqələri tolerantlıq və bir-birinə hörmət münasibətlərinə, habelə mədəniyyətlərin qovuşması prinsipinə əsaslanır və inkişaf edir.

Bakıda yaşayan milli azlıqlara məxsus icmalardan biri də tatarlardır. Tatarlar müsəlman olduğundan azərbaycanlılarla daha sıx mədəni və mənəvi münasibətlər qurmuşlar. Onlar da Ramazan, Qurban bayramlarını keçirir, Novruz şənliklərində yaxından iştirak edirlər. Bununla belə, onlarda ikidillilik nəzərə çarpır. Ümumi həyatda, məişətdə tatarlar əsasən rus dilində danışır və Bakının rusdilli əhalisinin bir hissəsini təşkil edirlər.

Bakının rusdilli əhalisinin bir qrupu da yəhudilərdir. Yəhudilər mənşə etibarını üç qrupa ayırır. Quba, Xaçmaz, Göyçay, İsmayılı, Oğuz rayonlarından köçüb gəlmiş dağ yəhudiləri, Avropa ölkələrindən və Rusiyadan gəlmiş Avropa yəhudiləri (aşkinazilər) və nəhayət, Gürcüstandan gəlmiş Gürcüstan yəhudiləri. Bunların arasında dağ yəhudiləri daha çoxsaylıdır və azərbaycanlılarla etnomədəni baxımdan yaxındır. Dağ yəhudiləri arasında iki-üç dillilik geniş yayılmışdır [10, s. 63]. Onlar tat dilində danışsalar da şəhərdə, əsasən rus dilindən, ya da Azərbaycan dilindən istifadə edirlər. Yəhudilərin Bakıda sinaqoqları, mədəniyyət mərkəzi, "Soxnut" beynəlxalq yəhudi təşkilatının şöbəsi, "Azərbaycan-İsrail" cəmiyyəti fəaliyyət göstərir.

Bakıda məskunlaşan yerli xalqla rın demək olar ki, hamısının mədəniyyəti, adət-ənənələri çox oxşardır. Şəhər mühitində bu oxşarlıq bəzən eyniyyətə çevrilir və bir-birindən fərqlənir. Azərbaycanın yerli etnosları min illər ərzində bir-birilə qaynayıb-qarışmış, etnomədəni baxımdan inteqrasiya olunmuşlar. Bu etnosların hər biri 60-cı illərdən başlayaraq əhali siyahıyaalmalarında özlərinin etnik mənsubiyyətini məhz azərbaycanlı kimi göstərmişlər. Başqa sözlə, respublika ərazisində yaşayan udin, buduq, qırız, hapıt, talış, tat, kürd özünün yaşadığı məkanda, dar çərçivədə etnosluğunu saxlasa da ümumiyyətlə, özünü azərbaycanlı adlandırmağı doğma sayır. Tarixin gedişində etnosa xas olan bütün əlamətləri azsaylı xalqlar aparıcı etnosdan mənimsəmişlər. Ona görə də etnoslar arasında bu gün fərqləndirici xüsusiyyətlərdən daha çox oxşarlıqlara, eyniyyətə rast gəlmək olur.

Müasir şəhərli talışlar da, tatlar da, ləzgilər də digər şəhərlilər kimi kütləvi mədəniyyətin, urbanizasiyanın təsirinə məruz qalmışlar. Onların geyimində, həyat tərzində, yeni ənənələrin formalaşmasında azərbaycanlılarda olduğu kimi, yeni xüsusiyyətlər meydana çıxır, müasirləşmə meyilləri güclənir.

Son illərin demokratiya şəraitinə uyğun olaraq indi respublikada yaşayan azsaylı xalqların nümayəndələri tədricən özlərini mənsub olduqları xalqın, etnosun, etnik qrupun adı ilə yazdırmağa başlamışlar. Bu da Azərbaycanda milli münasibətlərin və etnik proseslərin demokratik ruhuna uyğun olub, etnoslararası münasibətlərin sağlam zəmində inkişaf etməsinə canlı sübutdur [4, s. 83].

Etnosiyasi inkişaf aspektləri. Müasir dövrdə gedən urbanizasiya proseslərinin təsiri altında formalaşan sənaye-şəhər mədəniyyəti etnik və dini xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq bütün şəhərliləri ümumi, vahid mədəni elementlər əsasında kütləvi inteqrasiyaya istiqamətləndirir. Bu elementlərə iqtisadi baxımdan sənaye istehsal üsulu və digər şəhər istehsal-fəaliyyət növləri, sosial baxımdan ziyalıların, fəhlə və qulluqçuların, inzibati-bürokratik aparatın, xidmətçilərin əsas hissəsinin şəhərdə toplanması, mədəni baxımdan ikidillilik və beynəlmillilik kimi etnomədəni mühit, siyasi baxımdan isə vahid Azərbaycan dövlətçiliyi ideyası daxildir. Bundan başqa yüz, hətta min illərlə ölçülən tarixi qonşuluq və ortaq tale, oxşar mədəni-təsərrüfat fəaliyyəti və adət-ənənələr də etnomədəni və etnososial inteqrasiyaya səbəb olan amillərdəndir. Getdikcə qloballaşmaya və kütləvi mədəniyyətin təsirinə daha geniş şəkildə məruz qalan şəhər mühiti milli, dini, mədəni və sosial fərqlərinə baxmayaraq bütün sakinlərini yeni, ümumi şəhər mədəniyyətinə qovuşdurur.

Bütün bu amillər və şərtlər çərçivəsində Bakı şəhəri müxtəlif millətlərin, azsaylı xalqların nümayəndələrinin birlikdə, qarşılıqlı milli-konfessional dözümlülük şəraitində yaşadığı, ortaq mədəniyyətin, adət-ənənələrin və ailə-məişət münasibətlərinin formalaşdığı, vahid şəhər həyat tərzinin yarandığı beynəlmillət etnomədəni xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirən bir etnososial orqanizmə çevrilmişdir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası əhalisinin siyahıya alınması. 1999-cu il. 9 cildə, IV hissə. Əhalinin milli tərkibi. Bakı: Səda, 2000, 582 s.

2. Azərbaycan Respublikası əhalisinin siyahıya alınması. 1999-cu il. 9 cildə, VI hissə. Əhalinin iqtisadi aktivlik statusuna görə bölgüsü. Bakı: Səda, 2001, 882 s.

3. "Azərbaycanda yaşayan milli azlıqların, azsaylı xalqların və etnik qrupların hüquq və azadlıqlarının qorunması, dil və mədəniyyətinin inkişafına dövlət himayəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı // Xalq qəzeti, 20 sentyabr 1992

4. Cavadov Q. Azərbaycanın azsaylı xalqları və milli azlıqları (tarix və müasirlik). Bakı: Elm, 2000, 440 s.
5. Cavadov Q. Yazdım ki, izim qalsın (seçilmiş məqalələr). Bakı: Elm, 2005, 453 s.
6. Musabəyov R. Müstəqil Azərbaycanda etnik proseslər / Müstəqilliyimizin on illiyi: uğurlarımız, itkilərimiz. Bakı: Avrasiya, 2003, 352 s.
7. Rus icmasının SSRİ xalq deputatlarına müraciəti // Kommunist, 23 avqust 1989
8. Sərdarov M. Azərbaycanda miqrasiya prosesləri. Bakı: AMEA Fəlsəfə və Siyasi-Hüquqi Tədqiqatlar İnstitutu, 2004, 155 s.
9. Азербайджанцы. Историко-этнографический очерк / Под ред. А.А. Аббасов. Баку: Элм, 1998, 300 с.
10. Бадаев А. Этноязыковые процессы в Азербайджане в XIX-XX вв. Баку: Нурлар, 2005, 328 с.
11. Дубова Н. Антропологические аспекты урбанизации // Советская этнография, № 6, 1989, с.76-90.
12. Губогло М. Современные этноязыковые процессы в СССР. М.: Наука, 1984, 288 с.
13. Мирзаде Л. Эмиграционные процессы в Азербайджане. Баку, 2005, 84 с.

POLYETHNICITY OF BAKU CITY. *Rashad Abdulla.* It is historicographical research of the settlement process of different ethnic groups in Baku along with indigenous Azerbaijan population, their role in cultural and economic development of the city as a main factor of forming its modern ethno-cultural milieu. The author, while analyzing the specific character of migration and integration processes, basing on statistic data considers the reasons for immigration streams in Azerbaijan, ethno-social peculiarities of work of national Baku communities, mentions the uniqueness of ethno model of Baku, based on traditional tolerance of the Azerbaijanis and state support to national culture of other nations.

ПОЛИЭТНИЧНОСТЬ ГОРОДА БАКУ. *Рашиад Абдулла.* В статье проводится историко-графическое исследование процесса заселения Баку различными этносами, наряду с коренным азербайджанским населением, их участия в культурном и экономическом развитии города, как важного фактора формирования его современной этнокультурной атмосферы. Автор, анализируя специфику миграционных и интеграционных процессов на основе статистических данных, рассматривает причины эмиграционных потоков в Азербайджане, этносоциальные особенности деятельности национальных общин Баку, указывает на уникальность этно модели Баку, основанной на традиционной толерантности азербайджанцев и государственной поддержке национальной культуры других народов.